

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“ТЕОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ”
(для бакалаврів)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

МАУП

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Повсякденне життя насичене конфліктами. Актуальність вивчення цього феномена як самостійної одиниці політичної науки зумовлюється загостренням різних типів конфліктів як у нашій державі, так і в інших посттоталітарних країнах.

Сучасний стан українського суспільства потребує фундаментального вивчення суспільно-цивілізаційних та ненасильницьких форм вирішення соціальних і політичних конфліктів, адже вміння управляти конфліктами є однією з найважливіших умов підтримання соціально-політичної стабільності і в межах однієї держави, і в світовому просторі.

Мета курсу “Теорія політичних конфліктів” – ознайомити студентів з такими вузловими питаннями політичної конфліктології, як політичний конфлікт, умови його виникнення, суб’єкти та об’єкти політичних конфліктів, основні стадії політичних конфліктів міжсистемний політичний конфлікт, міждержавний політичний конфлікт, етнополітичні конфлікти, прогнозування політичних конфліктів і методи їх вирішення.

Вивчення курсу “Теорія політичних конфліктів” сприяє формуванню у студентів системи базових знань про суспільно-політичні конфлікти, а також умінь і навичок цивілізованого їх розв’язання.

Підготовлено старшим викладачем політології *Я. О. Татенко*

Затверджено на засіданні кафедри політології (протокол № 1 від 04.09.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Татенко Я. О. Навчальна програма дисципліни “Теорія політичних конфліктів” (для бакалаврів). — К.: «Вид. дім «Персонал», 2010. — 23 с.

Навчальна програма містить, пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Теорія політичних конфліктів”, плани семінарських занять, теми для самостійного опрацювання, питання для самоконтролю, а також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2010
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ТЕОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	Змістовий модуль I. Особливості соціального конфлікту і передумови його зародження в політичній сфері
2	Суспільно-політичні основи виникнення соціальних конфліктів
3	Поняття та внутрішня структура соціального конфлікту
4	Соціальний конфлікт як об’єкт дослідження у філософсько-політичній думці
5	Причини, типології та функції соціальних конфліктів
6	Економічні та психологічні детермінанти соціальних конфліктів
7	Змістовий модуль II. Конфлікти у політичному просторі: особливості розвитку та шляхи вирішення
8	Предмет, методологічні основи політичної конфліктології
9	Політичний конфлікт і його характеристики
10	Виникнення політичного конфлікту, стадії розвитку
11	Основні різновиди політичних конфліктів у сучасному світі
12	Поняття і механізм управління політичним конфліктом
13	Збройні конфлікти в сучасному світі
14	Шляхи вирішення політичних конфліктів
15	Політична криза як форма політичного розвитку
16	Проблема місця та ролі силового примусу у вирішенні політичного конфлікту
15–16	Суспільний консенсус як метод та спрямованість політичного життя. Проблеми та перспективи “безконфліктної” модернізації
Разом годин:	

ЗМІСТ
дисципліни
“ТЕОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ”

Змістовий модуль I. Особливості соціального конфлікту і передумови його зародження в політичній сфері

Тема 1. Суспільно-політичні основи виникнення соціальних конфліктів

Дисгармонійність суспільного життя. Інтерес. Система внутрішньої соціально-політичної адаптації індивіда до політичного процесу.

Психологічні фактори загальних та конкретних цілей всього суспільного організму та мікрогрупи. Основи та результати політичної та загальносоціальної соціалізації.

Прагнення до соціального об’єднання, усвідомлення системи соціальної стратифікації населення та влади як соціального організму. Конфліктні основи соціокультурної та соціальної сфери.

Література основна [1; 4; 5; 8; 11; 14; 18–20; 23; 26; 30; 40; 43; 51]

Тема 2. Поняття та внутрішня структура соціального конфлікту

Наукове визначення поняття конфлікту. Найважливіші ознаки та системний характер конфлікту.

Конфлікт як система реалізації певних інтересів та цінностей сторін у поглядах Р. Макка, Р. Снайдера, М. Шиманського та інших теоретиків конфліктної теорії.

Співвідношення понять “соціальний конфлікт”, “боротьба”, “антагонізм”, “революція”, “еволюція” та ін. Суперечності, інтереси, реалізація, задоволення суперечностей як основа наукового осмислення суті поняття “соціальний конфлікт”.

Література основна [1; 8; 10; 18; 20; 23; 26; 30; 31; 35; 40; 43; 47; 49; 51; 54; 58–60; 64; 66]

Тема 3. Соціальний конфлікт як об’єкт дослідження у філософсько-політичній думці

Перші спроби осмислення природи суспільного конфлікту в історії політичних вчень (Геракліт, Епікур та ін.). Відображення системи

соціальних інтересів та цінностей в теоретичній політичній свідомості. Ф. Бекон, Т. Мор, О. Лассо про причини та природу будь-якого соціально-особистісного конфлікту. Детермінація конфліктів природою влади як такою.

Просвітницькі теорії, політико-правові доктрини про конфлікти та конфліктні відносини (Ш. Монтеск'є, Д. Дідро, Ж. Ж. Руссо, Ф. Вольтер та ін). Вплив егоцентричності та гуманістичної спрямованості політичної теорії Ренесансу на формування раціональної конфліктної теорії.

Системоутворююча конфліктна модель у марксизмі.

Концепції національних та загальносоціальних конфліктів у політичній теорії Д. Донцова, М. Драгоманова, М. Міхновського та ін. Конфлікт і соціальні та політичні інтереси як основні складові теоретичної (доктринальної) політичної свідомості.

“Позитивна модель функціонування конфлікту” Л. Козера.

Особливості оцінювання, вирішення конфлікту як відображення внутрішнього стану людини в творах представників німецької класичної філософії.

Модернізаційні теорії Р. Дарендорфа, К. Боулдінга та ін.

Приклади новітнього осмислення демократії як сутнісного конфлікту між природою влади, її дисперсією та людиною.

Модерністські теорії конфлікту

Література основна [1; 5; 8; 14; 17; 19; 23; 27; 36; 38; 40; 42; 43; 46; 47; 58; 61; 65; 69]

Тема 4. Причини, типологія та функції соціальних конфліктів

Загальносоціальні, системні причини соціальних конфліктів. Несумісність претензій сторін при обмеженій можливості їх задоволення як генератор конфліктного відношення індивідів та групових суб'єктів.

Приклади типологій соціальних конфліктів: аналітична, суб'єктно-об'єктна, цілеспрямовуюча та ін. Основні напрями теорії конфлікту та їх класифікація. Аналіз функціональної моделі конфліктів у соціальному житті.

Наукове та фактичне осмислення позитивної функціональної спрямованості конфліктів (стабілізація, комунікація, модернізація та ін). Негативні функції конфлікту.

Література основна [1; 8; 10; 18; 21–23; 27; 31; 47; 59; 66]

Тема 5. Економічні та психологічні детермінанти соціальних конфліктів

Індивідуальне ставлення людини до соціального життя. Комплекс сприйняття та реалізації потенційних можливостей людини. Мета соціуму й індивіда.

Економічна детермінація соціального конфлікту: теорія та економічний режим праці. Суспільний розподіл праці, новітня державна система, функціонування власності та певний режим суспільних благ — основа внутрішньої детермінації людини на конфліктне мислення та конфліктну поведінку. Зв'язок економічних та інших соціальних інтересів.

Література основна [8; 10; 13; 14; 20; 23; 26; 30; 43; 45; 58; 59]

Змістовий модуль II. Конфлікти у політичному просторі: особливості розвитку та шляхи вирішення

Тема 6. Предмет, методологічні основи політичної конфліктології

Становлення та відокремлення політичної конфліктології як науки. Категорії політичної конфліктології: політика, влада та пов'язані з ними інститути і процеси. Зв'язок політико-владної основи конфлікту з інститутом громадянського суспільства.

Методи дослідження політичного конфлікту: структурно-функціональний, аналітичний, порівняльно-історичний; методи моделювання. Теорія ігор, її значення в сучасній політичній конфліктології.

Політична конфліктологія в системі політичних та загально-гуманітарних наук, її інтегративний характер щодо конфліктної теорії. Суб'єктний склад конфліктів: групи, інститути, індивідууми, їх загальна характеристика.

Література основна [6; 21; 36; 48; 49; 54; 62–64; 66]

Тема 7. Політичний конфлікт і його характеристики

Суб'єкт та об'єкт політичного конфлікту. Аналіз системи об'єктів політичних конфліктів. Суб'єкти політичних конфліктів, їх системне відображення в політичному житті суспільства. Кореспондуючий зв'язок між суб'єктами політичного конфлікту. Функції політичного конфлікту. Зміст політичного конфлікту. Предмет політичного конф-

лікту. Роль політичних конфліктів. Державні інтереси як передумова для розвитку конфліктів.

Література основна [4; 6; 15; 17; 27; 29; 36–38; 40; 62; 67]

Тема 8. Виникнення політичного конфлікту, стадії розвитку

Поняття системного політичного конфлікту, його основні ланки, об'єкт та зв'язок з розвитком політичної системи. Процес управління, зворотний зв'язок між владою та підвладними. Демократична політична свідомість, намагання активізувати участь у політичному процесі (громадянська активність) — основи для виникнення типового (позитивного) політичного конфлікту.

Стадії розвитку політичного конфлікту. Особливості переходу однієї стадії в іншу (аналітична, цілеспрямовуюча, консолідаційна, наростаюча та ін).

Приклади різних наукових підходів до стадіального розвитку політичного конфлікту.

Література основна [6; 9; 29; 37; 38; 48; 59; 62; 66–68]

Тема 9. Основні різновиди політичних конфліктів у сучасному світі

Класифікація політичних конфліктів (сутнісні, галузеві, системні, міжсистемні та ін). Приклади сучасних наукових типологій політичних конфліктів.

Основи зіткнення окремих політичних систем. Поняття зовнішнього (міжсистемного) політичного конфлікту. Конфлікти міжнародні, міждержавні, зовнішньополітичні та ін.

Типи міжсистемних політичних конфліктів. Зміст та основні компоненти міждержавного політичного конфлікту. Способи врегулювання міждержавних (зовнішніх) конфліктів методами міжнародно-правового характеру. Міжнародні політичні організації та їх конструкційно-функціональна роль у врегулюванні зовнішніх політичних конфліктів. Діяльність української держави із врегулювання зовнішніх конфліктів різних типів.

Література основна [6; 15; 16; 22; 27; 36; 44; 48; 59; 60; 66]

Тема 10. Поняття і механізм управління політичним конфліктом

Конфлікти в етнічному середовищі та їх особливості. Основні підходи до аналізу причин, сутності та еволюції етнополітичних конфліктів. Принципи та шляхи вирішення етнополітичних конфліктів. Політичні передумови, генеза та сутність міжнаціональних конфліктів. Проблема прогнозування етнополітичних конфліктів.

Література основна [2; 9; 24; 25; 28; 39]

Тема 11. Збройні конфлікти в сучасному світі

Особливості збройних конфліктів. “Військова провокація”, “військовий конфлікт” і “війна”: проблема класифікації. Конфлікти високої, середньої і низької інтенсивності. Внутрішньополітичний збройний конфлікт: проблема класифікації. Типологія внутрішньополітичних збройних конфліктів. Основні форми збройного насильства у внутрішньополітичній боротьбі.

Література основна [2; 17; 24; 25; 28; 32; 33; 41; 45; 59; 63]

Тема 12. Шляхи вирішення політичних конфліктів

Поняття вирішення політичного конфлікту. Основні наукові школи та підходи до вирішення політичних конфліктів.

Методи та прикладні методики вирішення політичних конфліктів. Приклади впровадження окремих методик у політичне життя. Внутрішні та зовнішні методи вирішення конфліктів. Принципи вирішення політичних конфліктів.

Стратегія врегулювання: превентивна і селективна. Вироблення кооперативної, консенсусної стратегії і тактики.

Поліваріантність оцінювання результатів будь-якого політичного конфлікту (унікнення, відкладення, врегулювання, переговори та інші методики вирішення конфліктів).

Література основна [6; 16; 18; 20–23; 29; 36; 42; 51; 66]

Тема 13. Політична криза як форма політичного розвитку

Сутність політичної кризи як загострення політичних конфліктів. Основні типи політичних криз: зовнішньополітична, внутрішньополітична. Види внутрішньополітичних криз (урядова, парламентська, конституційна) та їх характеристика. Форми політичної кризи: криза

легітимності, криза ідентичності, криза політичної участі, криза розподілу. Способи виходу з кризового стану.

Література основна [30; 36; 45; 48; 54; 59; 62; 66–68]

Тема 14. Проблема місця та ролі силового примусу у вирішенні політичного конфлікту

Стабілізація політичної ситуації. Насильницькі та ненасильницькі засоби впливу та примусу в суспільному житті.

Роль мас-медіа у військових конфліктах (легітимізація застосування сили при вирішенні конфлікту).

Проблема колективної безпеки держав і народів. Створення міжнародної системи врегулювання політичних конфліктів.

Література основна [3; 6; 7; 21; 23; 30; 37; 40; 56; 57]

Тема 15–16. Суспільний консенсус як метод та спрямованість політичного життя. Проблеми і перспективи “безконфліктної” модернізації

Суспільний консенсус: сутність, ціннісні та інституціональні характеристики. Консенсусна модель розвитку суспільства. Легітимізація політичних рішень та політичної системи через суспільний консенсус. Політична культура та політична свідомість у рамках суспільного консенсусу.

Консенсуальні процедури та методики вирішення конфліктів. Принципи вирішення конфлікту в консенсусній моделі (управління конфліктом, вивчення конфлікту та ін.).

Модернізаційна роль конфлікту та його позитивна спрямованість. Вплив політичного конфлікту на інституціональну та ціннісну модернізацію. Система “безконфліктної” внутрішньої модернізації.

Література основна [15; 21; 31; 33; 38; 49–51; 53; 54; 61; 62; 66; 67]

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Модуль І.

Тема 1. Конфлікти: суспільні основи їх виникнення

1. Соціологічні показники суспільства. Сутність соціального конфлікту.
2. Основні підходи до визначення поняття соціального конфлікту.

Теми рефератів

1. Соціологічний та формально-юридичний підходи до визначення поняття “соціальний конфлікт”.
2. Аналіз співвідношення понять “суспільний конфлікт”, “соціальний конфлікт”.

Література основна [5; 15; 43; 50; 58]

Тема 2. Соціальний конфлікт. Соціально-психологічні та політико-теоретичні основи сучасного соціального конфлікту

1. Поняття соціального конфлікту. Багаторівнева структура та основні характеристики.
2. Загальносоціальні основи репрезентативності інтересів у сучасному соціальному конфлікті.
3. Розвиток людської особистості та формування соціального розуміння конфліктності соціального буття. Соціально-психологічні принципи соціальних конфліктів.

Теми рефератів

1. Рівні усвідомлення соціальних конфліктів: людина — природа, людина — людина, людина — соціум, людина — влада.
2. Гносеологічні основи соціального конфлікту.

Література основна [1; 5; 35; 64; 65; 71]

Тема 3. Конфлікти як проблема дослідження в історії політичних вчень та сучасній політичній науці

1. Зародження розуміння соціальних конфліктів у країнах Стародавнього Сходу.
2. Конфліктні теорії суспільного інтересу та законності в Стародавній Греції.
3. Формальні основи розуміння соціального конфлікту в Стародавньому Римі.
4. Місце релігійних догматів у вирішенні конфлікту статусу в середньовічній Європі.
5. Соціально-конфліктні теорії Нового часу. (Ж. Ж. Руссо, Ш. Монтеск'є та ін.).
6. Новітні конфліктні теорії (Р. Дарендорф, Л. Козер, К. Боулдінг). Позитивістське та аналітичне в цих теоріях.
7. Проблема конфліктогенних факторів в українській політології (Д. Донцов, В. Липинський).

Теми рефератів

1. Погляди на соціальний та владний конфлікт Н. Макіавеллі.
2. Теоретичні основи та системи пізнання соціального конфлікту К. Погшера.
3. М. Грушевський про конфліктну основу соціального життя.

Література основна [3; 12; 14; 17; 19; 46; 65; 70]

Тема 4. Типології та моделі функціонування соціальних конфліктів. Роль соціальних конфліктів у суспільному житті

1. Підходи та основні параметри класифікацій соціальних конфліктів. Приклади типологій соціальних конфліктів.
2. Моделі функціонування соціальних конфліктів: загальна, позитивістська, консенсуальна, системна та ін.
3. Місце та функції соціальних конфліктів у суспільному житті.

Теми рефератів

1. Теоретичні основи “конфліктної моделі суспільства”.
2. Суспільна злагода та конфліктогенні фактори сучасного суспільного розвитку.

Література основна [8; 26; 29; 38; 63]

Модуль II.

Тема 5. Політична конфліктологія як наука

1. Предмет, структура, методи політичної конфліктології. Місце політичної конфліктології в системі наук про політику.
2. Поняття політичного конфлікту. Співвідношення понять “соціальний конфлікт” та “політичний конфлікт”. Концептуальні засади розуміння політичного конфлікту.
3. Внутрішня структура, суб’єктно-об’єктні характеристики політичного конфлікту.

Теми рефератів

1. Категоріальний апарат сучасної політичної конфліктології.
2. Система методів політичної конфліктології.

Література основна [10; 15; 36; 49; 50]

Тема 6. Політичні кризи: сутність, основні форми, види та їх ознаки

1. Сутність та причини виникнення політичної кризи.

2. Основні форми політичної кризи, їх ознаки та шляхи врегулювання.

Теми рефератів

1. Політичні конфлікти та політичні кризи при переході від тоталітарного до демократичного політичного режиму.
2. Способи виходу з кризового стану як проблема політичної конфліктології.

Література основна [15; 30; 48–50; 54; 59; 68; 72]

Тема 7. Динаміка розвитку політичного конфлікту

1. Формування конфліктуючих сторін як зародження політичного конфлікту.
2. Практично-конфліктні дії, їх характеристика, обумовленість типом політичного конфлікту.
3. Процедура розв’язання як заключна стадія розвитку політичного конфлікту.

Література основна [6; 20; 37; 54; 55; 59]

Тема 8. Внутрішні політичні конфлікти, їх види та динаміка розвитку

1. Людський фактор та інституціональний аспект внутрішніх (системних) політичних конфліктів.
2. Типологія внутрішніх політичних конфліктів. Теорія С. Чейза.
3. Особливості розвитку внутрішніх політичних конфліктів. Функціонування вводу та виводу політичної системи в умовах конфлікту.

Теми рефератів

1. Основні класифікації внутрішніх політичних конфліктів.
2. Систематизація внутрішніх політичних конфліктів В. Майннгау.

Література основна [4; 36; 62; 71; 73]

Тема 9. Міжсистемні політичні конфлікти

1. Міжсистемні політичні конфлікти та їх специфіка.
2. Особливості вирішення політичних конфліктів у міжсистемному політичному просторі.

Теми рефератів

1. Причини виникнення та характеристики міжсистемних політичних конфліктів.
2. Особливості міждержавних політичних конфліктів: формально-правовий та політологічний аспекти.

Література основна [22; 30; 37; 59; 60; 65]

Тема 10. Етнополітичні конфлікти

1. Конфлікти в етнічному середовищі та їх особливості.
2. Основні підходи до аналізу причин, сутності та еволюції етнополітичних конфліктів.
3. Принципи та шляхи вирішення етнополітичних конфліктів.

Теми рефератів

1. Політичні передумови, генеза та сутність міжнаціональних конфліктів.
2. Проблема прогнозування етнополітичних конфліктів.

Література основна [2; 9; 24; 25; 28; 39]

Тема 11. Механізм врегулювання політичних конфліктів

1. Основні наукові школи та підходи до вирішення політичних конфліктів. Роль міжнародних організацій та інститутів.
2. Методологічні засади та принципи вирішення політичних конфліктів.
3. Методи і методики вирішення політичних конфліктів. Зв'язок з прикладною політологією.

Теми рефератів

1. Оригінальні методики вирішення політичних конфліктів на різних стадіях розвитку політичних конфліктів.
2. Переговори: основні принципи, правила і процедури.

Література основна [27; 30; 36; 42; 47; 48; 66]

Тема 12. Використання силового примусу у вирішенні політичного конфлікту

1. Підстави, критерії та міра застосування військово-силового примусу у вирішенні політичних конфліктів.
2. Використання мас-медіа у військово-конфліктних ситуаціях.

Теми рефератів

1. Війна як метод вирішення етнополітичного конфлікту.
2. Політичний переворот: сутність, види, приклади.

Література основна [7; 40; 54; 56; 57]

Тема 13. Суспільний консенсус як метод вирішення політичного конфлікту та принцип демократії

1. Сутність суспільного консенсусу.
2. Умови досягнення політичного консенсусу, їх впровадження в сучасній Україні.
3. Консенсус як універсальний принцип демократії.

Теми рефератів

1. Основні рівні консенсусу, їх характеристика.
2. Основні шляхи досягнення національної та соціальної злагоди в сучасному українському суспільстві.

Література основна [9; 18; 21; 31; 45; 51]

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Рівні та гносеологічний аналіз окремих видів соціальних конфліктів.
2. Прикладні методи вирішення політичних конфліктів.
3. Основні напрями дослідження сучасної політичної конфліктології.
4. Рольовий аналіз сторін політичного конфлікту.
5. Моделювання вирішення політичного конфлікту за допомогою одного з існуючих методів (за вибором студентів).
6. Інститути відслідковування та вирішення конфліктів у демократично розвинутих країнах світу.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поняття соціального конфлікту та його характеристика.
2. Соціально-психологічні принципи соціальних конфліктів.
3. Гносеологічні основи соціального конфлікту.
4. Підходи до визначення поняття соціального конфлікту (Г. Спенсер, Г. Зіммель, Р. Коллінз, Р. Дарендорф, Л. Козер та ін.).

5. Особливості розуміння соціальних конфліктів у Стародавньому Сході.
6. Конфліктні теорії суспільного інтересу та законності в Стародавній Греції.
7. Основи розуміння соціального конфлікту в Стародавньому Римі.
8. Вирішення конфлікту статусу в середньовічній Європі.
9. Соціально-конфліктні теорії Нового часу (Ш. Монтеск'є, Ж. Ж. Руссо).
10. Аналіз конфліктогенних факторів у працях Д. Донцова, В. Липинського.
11. Проблема соціального та владного конфлікту в поглядах Н. Макіавеллі.
12. Теоретичні основи соціального конфлікту та системи його пізнання К. Поппера.
13. М. Грушевський про конфліктну основу соціального життя.
14. Концепція позитивно-функціонального конфлікту Л. Козера.
15. Сутність концепції соціального конфлікту Р. Дарендорфа.
16. Загальна теорія конфлікту К. Боулдінга. Дві моделі соціального конфлікту: статична і динамічна.
17. Загальна та позитивістська моделі функціонування соціальних конфліктів.
18. Консенсуальна, системна моделі функціонування соціальних конфліктів.
19. Типи соціальних конфліктів.
20. Роль та функції соціальних конфліктів у суспільному житті.
21. Конфліктні фактори сучасного суспільного розвитку.
22. Сутність та система виникнення соціального напруження як соціального явища.
23. Практична та політико-теоретична цінність конфлікту.
24. Предмет, методологічні основи політичної конфліктології.
25. Місце політичної конфліктології в системі наук про політику.
26. Основні категорії політичної конфліктології та їх зміст.
27. Політичний конфлікт як форма взаємовідносин між особами, партіями, політичними та соціальними групами, державами з приводу влади.
28. Співвідношення понять “соціальний конфлікт” і “політичний конфлікт”.
29. Політичні інтереси і суперечності як об’єктивні та суб’єктивні

- передумови виникнення конфліктів.
30. Форми, моделі, типи і функції політичного конфлікту, механізми його динаміки.
31. Структура, суб’єкт-об’єктні характеристики політичного конфлікту.
32. Джерела і чинники конфлікту.
33. Учасники конфлікту, їх характеристики.
34. Методологія та практика вирішення конфліктних проблем.
35. Конституційні основи та правові норми врегулювання конфліктних ситуацій.
36. Основні способи вирішення конфліктів, їх характеристика та підходи до їх визначення (Д. Аптер, Е. Нордлінжер, Дж. Бертон).
37. Система методів дослідження політичних конфліктів.
38. Внутрішні (системні) політичні конфлікти: інституціональний та психологічний аспекти.
39. Типологія внутрішніх політичних конфліктів. Теорія С. Чейза.
40. Особливості розвитку внутрішніх політичних конфліктів.
41. Систематизація внутрішніх політичних конфліктів В. Майннехау.
42. Функціонування вводу та виводу політичної системи в умовах конфлікту.
43. Міжсистемні політичні конфлікти та їх особливості.
44. Типологія міжсистемних політичних конфліктів.
45. Специфіка прикладних методик вирішення політичних конфліктів у міжсистемному політичному просторі.
46. Причини виникнення та характеристика міжсистемних політичних конфліктів.
47. Методологічні засади та принципи вирішення політичних конфліктів.
48. Особливості міждержавних політичних конфліктів.
49. Основні методи та принципи вирішення міждержавних політичних конфліктів, їх характеристика.
50. Типологія конфліктів за Р. Далем.
51. Методика дослідження політичного конфлікту: основні етапи, їх характеристика.
52. Компроміс і консенсус як засоби вирішення політичних конфліктів.
53. Сутність демократичного процесу контролю над конфліктними ситуаціями, його процедури.

54. Використання методик вирішення політичних конфліктів на різних етапах розвитку останніх.
55. Роль політико-правової культури у виробленні стратегії вирішення політичних конфліктів.
56. Переговорний процес, його основні принципи.
57. Політична криза: сутність та причини виникнення.
58. Види політичної кризи, їх ознаки.
59. Внутрішньополітична криза, етапи її розвитку та прояв.
60. Форми політичної кризи, шляхи виходу з кризового стану.
61. Політичні конфлікти та політичні кризи при переході від тоталітарного до демократичного політичного режиму.
62. Криза політичної участі: способи та шляхи її подолання.
63. Способи виходу з кризового стану, їх специфіка.
64. Конфлікти в етнічному середовищі та їх особливості.
65. Основні підходи до аналізу причин, сутності та еволюції етнополітичних конфліктів.
66. Прогнозування етнополітичних конфліктів.
67. Принципи та основні шляхи вирішення етнополітичних конфліктів.
68. Зміст, спрямованість та взаємозалежність етнополітичних і політико-релігійних конфліктів.
69. Консенсуальні процедури та методики вирішення конфліктів.
70. Сутність суспільного консенсусу.
71. Умови досягнення суспільно-політичного консенсусу.
72. Консенсус як універсальний принцип демократії.
73. Механізми формування демократичного консенсусу в умовах перехідного суспільства.
74. Стадії розвитку політичного конфлікту.
75. Формування сторін конфлікту як перша стадія розвитку конфлікту, її характеристика.
76. Конфліктно-практичні дії та розв'язання як стадії розвитку політичного конфлікту, їх специфіка.
77. Проблема насильства та ненасильницької боротьби в суспільному житті.
78. Ідея ненасилля у вітчизняній та зарубіжній соціальнополітичній і філософській думці та суспільній практиці.
79. Збройний конфлікт як особлива стадія політичного конфлікту.
80. Методи уникнення збройної стадії розвитку конфлікту.
81. Ненасильницькі засоби впливу та примусу в практиці світової

- політики.
82. Приклади наукових підходів до стадіального розвитку конфлікту.
83. Міжнародні політичні організації та їх конструктивно-функціональна роль у врегулюванні зовнішніх політичних конфліктів.
84. Основні шляхи і засоби досягнення та дотримання національної й соціальної злагоди в сучасному українському суспільстві.
85. Діяльність Української держави із врегулювання зовнішніх конфліктів різних типів.
86. Проблема стабілізації політичної обстановки.
87. Соціально-політичні конфлікти та модернізація.
88. Система “безконфліктної” внутрішньої модернізації.
89. Поліваріантність оцінювання результатів будь-якого політичного конфлікту.
90. Війна як метод вирішення етнополітичного конфлікту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Авдиевский Г. Г.* Основы современных социальных конфликтов. — М., 1956.
2. *Авксентьев В. А.* Этнические конфликты, история и типология // Социс. — 1996. — № 12.
3. *Аквинский Ф.* Основы христианской этики. — М., 1964.
4. *Андреев С. С.* Политические интересы и политические отношения // Социально-политические науки. — 1991. — № 6.
5. *Андрущенко В. П., Михальченко М. І.* Сучасна соціальна філософія: Курс лекцій. — К., 1996.
6. *Анискевич А. С.* Политический конфликт. — Владивосток, 1994.
7. *Арцибасов И. Н.* Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия. — М., 1990.
8. *Баккель А.* Современные интерпретации конфликтного поведения. — СПб., 1995.
9. *Бекешкіна І. Е.* Конфліктологічний підхід до сучасної ситуації в Україні. — К., 1994.
10. *Бернд П.* Классовая борьба или социальный конфликт. — М., 1976.
11. *Бородкин Ф. М.* Внимание: конфликт. — Новосибирск, 1989.

12. Вебер М. Избранные произведения. — М., 1990.
13. Вольский А. И. Экономическая реформа и экономический конфликт // Общество и экономика. — 1992. — № 1.
14. Вятр Е. Социология политических отношений. — М., 1979.
15. Гаджиев К. С. Политическая наука. — М., 1996.
16. Гузенкова Т. Синдром положительного примера // Свободная мысль. — 1993. — № 3.
17. Гумилев Л. Мифы и реальность этносферы. — М., 1995.
18. Скотт Дж. Г. Конфликты: пути их преодоления. — М., 1997.
19. Дидро Д. Мысли об обществе. — М., 1964.
20. Дмитриев А. В., Кудрявцев В. Н., Кудрявцев С. В. Введение в общую теорию конфликтов. — М., 1993.
21. Дойч М. Разрешение конфликта. Конструктивные и деструктивные процессы // Социально-политический журнал. — 1997. — № 1.
22. Доронина М. И. Международный конфликт. — М., 1993.
23. Дружинин В. В., Конторов Д. С., Конторов М. Д. Введение в теорию конфликта. — М., 1994.
24. Етнополітичний розвиток України. Терміни, визначення, персоналії. — К., 1993.
25. Етнополітичні конфлікти у посттоталітарному просторі: 36 статей. — К., 1999.
26. Запрудский Ю. Г. Социальный конфликт. — Ростов, 1992.
27. Запрудский Ю. Г., Симонов В. А. Социальные и политические конфликты. — М., 1996.
28. Здравомыслов А., Матвеева С. Международные конфликты в России в постсоветском пространстве. — М., 1995.
29. Згшин Г. И. Политические конфликты. — М., 1994.
30. Иванов В. Н., Смолянский В. Г. Конфликты и конфликтология. — М., 1994.
31. Гимуратов А. Т. Конфликт і згода. — К., 1996.
32. Йордан М. В. К концепции межнациональных конфликтов // Социально-политические науки. — 1990. — № 3.
33. Катаджян Г. С. Этнополитология консенсуса-конфликта. — М., 1995.
34. Короткий політологічний словник. — К., 1991.
35. Кропоткин П. А. Взаимная помощь среди животных и людей как двигатель прогресса. — М., 1994.
36. Кудрявцев В. А. Политическая конфликтология. — М., 1996.
37. Кульчар К. Политический конфликт // Политология вчера и сегодня. — М., 1991. — Вып. 3.
38. Макк Р. Теоретические основы политического конфликта // Вестник РАН. — Сер. 12. — 1989. — № 5.
39. Мала енциклопедія етнопольства / За ред. Ю. Римаренка. — К., 1996.
40. Мацієвський Ю. Деякі проблеми теорії конфліктів та насильства // Генеза. — 1995. — № 3.
41. Межнациональные отношения. — К., 1992.
42. Москвич П. П. Некоторые методы изучения политических конфликтов и разрешения их на практике.
43. Моххель Р. Основы современной теории социального конфликта. — М., 1996.
44. Мурадян А. А. Самая благородная наука. Об основных понятиях международно-политической теории. — М., 1994.
45. Небоженко В. С. Соціальна напруженість і конфлікти в українському суспільстві. — К., 1994.
46. Нерсесянц В. С. История политических и правовых учений. — М., 1996.
47. Нечипоренко Л. А. “Буржуазная” социология конфликта. — М., 1990.
48. Овчинников В. Е. Политические конфликты и кризисные ситуации // Социально-политические науки. — 1990. — № 10.
49. Основы политической науки: Учеб. пособие для вузов / Под ред. В. П. Пугачева. — М., 1995.
50. Основы политологии: Курс лекций / Отв. ред. В. Д. Бабкин, Н. И. Козюбра, В. В. Копейчиков. — К., 1991.
51. Пазенок В. С. Соціальний конфлікт і соціальна злагода // Політика і час. — 1991. — № 17, 18.
52. Политический словарь. — М., 1996.
53. Политология. Сборник понятий и терминов. — М., 1995.
54. Політологічний енциклопедичний словник. — К., 1997.
55. Політологія: Навч. посіб. / За ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. — К., 1998.
56. Полторак А. И., Савинский Л. И. Вооруженные конфликты и международное право. — М., 1990.
57. Почепцов Г. Г. Психологические войны. — М., 2000.
58. Прегуриус Р. Теория конфликта // Полис. — 1991. — № 5.

59. *Природа*, феноменологія та динаміка конфліктів у сучасному світі. — Чернівці, 1993. — Ч. 1,2.
60. *Розрядка і конфронтація*. — К., 1989.
61. *Санистебан Л. С.* Основы политической науки. — М., 1993.
62. *Семенов В. С.* Конфликт и политическая система. — М., 1992.
63. *Снайдер Р.* Конфликты в политической жизни // Вестник РАН. — Сер. 11. — 1990. — № 4.
64. *Современная* западная социология. — М., 1994.
65. *Сорокин П. А.* Человек. Цивилизация. Общество. — М., 1992.
66. *Спивак А. Н., Дегтяр В. А.* Современная политическая конфликтология. — М., 1994.
67. *Тимофеев А. П.* Политические конфликты: к новому значению понятия. — М., 1996.
68. *Томенко М.* Реальні та удавані конфлікти в державній владі // Політична думка. — 1997. — № 1.
69. *Утченко С. Л.* Политические учения Древнего Рима. — М., 1988.
70. *Философия* Древней Греции. — Л., 1968.
71. *Фишер Р., Юри У.* Путь к согласию. — М., 1993.
72. *Храмов В. О., Леонова Н. Е.* Технологая разрешения политических и трудовых конфликтов: мировой опыт. — Минск, 1996.
73. *Чесс Р.* Политическая конфликтология. — СПб., 1996.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план вивчення дисципліни	
“Теорія політичних конфліктів”	4
Зміст дисципліни “Теорія політичних конфліктів”	5
Плани семінарських занять	10
Теми для самостійного опрацювання	15
Питання для самоконтролю	16
Список літератури	19

Відповідальний за випуск	<i>А. Д. Вегеренко</i>
Редактор	<i>С. М. Толкачова</i>
Комп’ютерне верстання	<i>Н. М. Музиченко</i>

Зам. № ВКЦ-4394

Формат 60×84/₁₆. Папір офсетний.
Друк ротатійний трафаретний. Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП “Видавничий дім “Персонал”
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*